

ความมั่นคงด้านอาหารของประเทศไทย : การวิเคราะห์นโยบาย

ผลกระทบ และแนวโน้มในอนาคต

THAILAND'S FOOD SECURITY: AN ANALYSIS OF POLICIES, IMPACTS, AND TRENDS

จรุงเกียรติ ภูติรัตน์, พระมหาบุญเลิศ ช่วยธานี, และพระมหาประกาศิต ฐิติปสิททิกร

Jaroongkait Pootirat, Phramaha Bunlerd Chauythanee and Phramaha Prakasit Thitipassitthikorn

วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Buddhapanya Si Dvaravati Buddhist College Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: nopparatpom2002@yahoo.com

Received July 3, 2024; Revised September 10, 2024; Accepted September 11, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ได้แก่ 1) การวิเคราะห์นโยบายและมาตรการของไทยและต่างประเทศที่ส่งผลต่อความมั่นคงด้านอาหารของไทย 2) การศึกษาการเคลื่อนไหวของภาคประชาชนในประเด็นการต่อสู้เกี่ยวกับความมั่นคงด้านอาหาร 3) การวิเคราะห์ภาพอนาคตของประเด็นความมั่นคงด้านอาหารในมตินโยบายของรัฐ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบการวิจัยเชิงนโยบาย ประกอบด้วยวิธีการวิจัยเอกสาร การสนทนากลุ่มเฉพาะ และการสร้างฉากทัศน์

ผลการวิจัยพบว่า 1) นโยบายและมาตรการของไทยและต่างประเทศที่ส่งผลต่อความมั่นคงด้านอาหารเกี่ยวข้องกับพัฒนาการด้านแนวคิดสิทธิด้านอาหาร อธิปไตยด้านอาหาร และความมั่นคงด้านอาหารระดับโลก กรอบเศรษฐกิจระหว่างประเทศและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและความหลากหลายทางชีวภาพ นโยบายความมั่นคงด้านอาหารของไทยได้รับอิทธิพลจากพัฒนาการระดับโลก โดยรัฐนำมาใช้เป็นแนวนโยบายความมั่นคงด้านอาหาร ซึ่งประกอบด้วยนโยบายและแผนอย่างน้อย 12 นโยบาย/แผน จึงเกิดความซับซ้อนและปัญหาหลายมิติ

2) ภาคประชาสังคมมีบทบาทในการดำเนินการว่าด้วยความมั่นคงด้านอาหาร 3 ลักษณะ ได้แก่ การวิพากษ์ การเสนอทางเลือกในการพัฒนา และการขับเคลื่อนการพัฒนา โดยบทบาทของภาคประชาสังคมเชื่อมโยงกับภาคส่วนต่างๆ ซึ่งส่งผลต่อนโยบายและผลการดำเนินการของภาคประชาสังคม

3) ฉากทัศน์อนาคตว่าด้วยความมั่นคงด้านอาหารมี 4 ฉากทัศน์ โดยฉากทัศน์ที่ 3 มีความเป็นไปได้สูงสุด ทั้งนี้ ผู้วิจัยเสนอแนวทางปรับปรุงนโยบายและประสิทธิภาพการดำเนินการของภาคประชาสังคมในด้านความมั่นคงทางอาหาร

คำสำคัญ: การพัฒนาตัวแบบบูรณาการ, ความมั่นคงด้านอาหาร, อธิปไตยด้านอาหาร, สิทธิอาหาร

Abstract

The objectives of this article were 1) to analyze Thai and foreign policies and measures that affect food security in Thailand, 2) to study civil society movements in their struggle regarding food security, and 3) to analyze future scenarios regarding food security issues across various dimensions of government policy. This research is based on a qualitative policy research methodology, incorporating documentary research, focus group discussion, and scenario building/visualization. The contents thereof are then analyzed and presented descriptively. The results of this research are as follows:

1) Thailand's policies and measures, as well as those evolving internationally that exert influence on the country's food security, involve the conceptualization of the right to food, food security and food sovereignty at the global level, as well as international economic frameworks, climate change, and biodiversity. Influenced by such global developments, Thailand's food security policy comprises at least 12 policies/plans, which inevitably leads to complexity and multi-dimensional problems.

2) Civil society plays a pivotal role in the implementation of food security in three ways: Criticism, proposing alternatives to mainstream development, and driving development through various pathways. The role of civil society is linked to various sectors, affecting both public policies and the operational results of its civil action.

3) Four food security scenarios have been envisaged, with scenario 3 being the most probable one to prevail in the real-life context. The researcher proposes ways to enhance Thailand's food security policy and the effectiveness of civil society actions in the context of food security.

Keywords: Food Security, Food Sovereignty, Right to Food,
Integrated Model Development, Problem-Solving Concept

บทนำ

ความมั่นคงด้านอาหารเป็นประเด็นสำคัญระดับโลก ซึ่งกำลังทวีความรุนแรงจากปัจจัยต่าง ๆ อาทิ วิกฤติสภาพแวดล้อม พลังงาน สงคราม โรคระบาด การบริหารจัดการห่วงโซ่อุปทานอาหาร และการผลิตพืชอาหารลดลง มโนทัศน์ความมั่นคงด้านอาหารมีพัฒนาการนับแต่ทศวรรษ 1970 ที่ประชุมสุดยอดอาหารโลก ปี 1996 ได้กำหนดคำนิยามความมั่นคงด้านอาหารซึ่งได้รับการอ้างอิงมากที่สุด ในปี

2020 ความไม่มั่นคงด้านอาหารในระดับปานกลางหรือรุนแรงเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ในปี 2021 ประชากรโลกประมาณ 2,300 ล้านคนเผชิญความไม่มั่นคงด้านอาหารในระดับปานกลางหรือรุนแรง และประชากรโลกประมาณ 11.7% เผชิญความไม่มั่นคงด้านอาหารในระดับต่าง ๆ (FAO et al., 2022) การกระจายตัวของความไม่มั่นคงทางอาหารแตกต่างกันอย่างมากระหว่างภูมิภาค โดยทวีปแอฟริกา มีความชุกของความไม่มั่นคงด้านอาหารมากที่สุด รองลงมาคือภูมิภาคลาตินอเมริกาและแคริบเบียน และทวีปเอเชีย ในขณะที่ทวีปอเมริกาเหนือและทวีปยุโรปประสบปัญหาน้อยกว่าภูมิภาคอื่นอย่างมีนัยสำคัญ สำหรับประเทศไทย แม้เป็นประเทศผู้ผลิตและส่งออกอาหารสำคัญ ก็ยังประสบปัญหาในระดับลึกกว่าที่สังคมเข้าใจ ในปี 2022 ตามดัชนีความมั่นคงด้านอาหารโลก (GFSI) ประเทศไทยอยู่ในลำดับที่ 64 จาก 113 ประเทศ ลดลงจากอันดับที่ 51 ในปี 2021 คะแนนรวม 60.1 คะแนน สะท้อนถึงความจำเป็นในการปรับปรุงการบริหารจัดการความมั่นคงทางอาหารในหลายมิติ (FAO, 1984) อย่างไรก็ตาม วิชาการในปัจจุบันยังขาดตัวแบบที่บูรณาการองค์ประกอบสำคัญของความมั่นคงด้านอาหารหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคืออธิปไตยด้านอาหาร และสิทธิด้านอาหาร ตลอดจนบทบาทของภาคประชาสังคม และฉกัทัศน์ว่าด้วยความมั่นคงด้านอาหาร

ผู้วิจัยจึงได้กำหนดประเด็นสำคัญในการวิจัยเพื่อปิดช่องว่างในวงวิชาการ โดยกำหนดเป้าหมายในการวิจัยนโยบายความมั่นคงด้านอาหารในประชาคมระหว่างประเทศ และนโยบายความมั่นคงด้านอาหารของประเทศไทย ซึ่งมีลักษณะการจัดกระจาย รวมทั้งศึกษาบทบาทของภาคประชาสังคมว่ามีบทบาทในลักษณะเสริมสร้างความมั่นคงด้านอาหารได้เพียงใดและในลักษณะใด ในบริบทที่ภาคเอกชนมีความเข้มแข็งและร่วมมือกับภาครัฐในการควบคุมภาคการเกษตรและความมั่นคงด้านอาหาร และภาคประชาชนมีลักษณะพึ่งพาภาคเศรษฐกิจสมัยใหม่ ตลอดจนพัฒนาฉกัทัศน์ความมั่นคงด้านอาหารเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินนโยบายว่าด้วยความมั่นคงด้านอาหาร

วัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้คือเพื่อวิเคราะห์นโยบาย และมาตรการของประเทศไทย และต่างประเทศที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทย ตลอดจนศึกษาความเคลื่อนไหวของภาคประชาชนในประเด็นการต่อสู้เกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหาร และเพื่อวิเคราะห์ฉกัทัศน์ในประเด็นความมั่นคงทางอาหารในสังคมไทยในมิตินโยบายของรัฐ โดยดำเนินการวิจัยเชิงเอกสารนโยบาย การดำเนินการสนทนากลุ่มเฉพาะ และการสร้างฉกัทัศน์

บทความวิจัยนี้นำเสนอกระบวนทัศน์ความมั่นคงด้านอาหารขององค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ กระบวนทัศน์ความมั่นคงทางอาหาร GFSI กระบวนทัศน์ความมั่นคงทางอาหารแบบบูรณาการซึ่งผู้วิจัยนำเสนอ และนำเสนอกรอบแนวคิดและกระบวนการวิจัยประยุกต์กรณีการวิจัยเชิงนโยบาย โดยมีโลกทัศน์ปรัชญาเชื่อมโยงการถอดรื้อเพื่อสร้างและแนวคิดเชิงวิพากษ์ การวิจัยนี้เน้นส่งเสริมอธิปไตยด้านอาหาร สิทธิด้านอาหาร บทบาทของภาคประชาสังคม ประสิทธิภาพด้านอุปทานการผลิตอาหาร การเพิ่มความหลากหลายและคุณภาพของอุปทานอาหาร รวมถึง

การปรับปรุงมาตรฐานความปลอดภัยด้านอาหาร เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้บริโภคและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของสินค้าเกษตรไทย ตลอดจนมิติเชิงนโยบายว่าด้วยความมั่นคงด้านอาหาร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์นโยบาย และมาตรการของประเทศไทย และต่างประเทศที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาความเคลื่อนไหวของภาคประชาชนในประเด็นการต่อสู้เกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหาร
3. เพื่อวิเคราะห์ภาพอนาคตของประเด็นความมั่นคงทางอาหารในสังคมไทยในมิตินโยบายของรัฐ

การทบทวนวรรณกรรม

กระบวนทัศน์ด้านความมั่นคงด้านอาหารที่ผู้วิจัยศึกษา ประกอบด้วยกระบวนทัศน์จำนวน 2 กระบวนทัศน์ ได้แก่

1. กระบวนทัศน์ด้านความมั่นคงด้านอาหารขององค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO)

ผู้วิจัยนำเสนอบทสำรวจคำนิยามมโนทัศน์ในแนวทางของ FAO จากแหล่งต่าง ๆ 6 แหล่ง ตามที่ระบุในตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 นิยามความมั่นคงด้านอาหารตามแนวทางของ FAO

ที่ประชุม/องค์การที่กำหนดบทนิยาม	บทนิยามความมั่นคงทางอาหาร
1) การประชุมสุดยอดอาหารโลก 1974	“ความพร้อมใช้ตลอดเวลาของอุปทานอาหารพื้นฐานของโลกที่เพียงพอเพื่อรองรับการขยายตัวของประชากรอย่างต่อเนื่อง และเพื่อชดเชยความผันผวนของการผลิตและราคา” (United Nations, 1975; FAO, 2002)
2) องค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ	“การสร้างหลักประกันว่า ประชาชนทุกคนสามารถเข้าถึงอาหารขั้นพื้นฐานที่ตนจำเป็นต้องได้รับทั้งเชิงกายภาพและเชิงเศรษฐกิจได้ตลอดเวลา” (FAO, 1983)
3) ธนาคารโลก	“การที่ประชาชนทุกคนเข้าถึงอาหารที่เพียงพอตลอดเวลาเพื่อดำรงชีวิตที่สามารถแสดงบทบาทของตนอย่างจริงจังและมีสุขภาวะชีวิตที่ดี” (World Bank, 1986)

ตารางที่ 1 นิยามความมั่นคงด้านอาหารตามแนวทางของ FAO (ต่อ)

4) การประชุมสุดยอดอาหารโลก 1996	“ความมั่นคงทางอาหารระดับปัจเจกบุคคล ครีวเรือน ชาติ ภูมิภาค และโลกบรรลุผลเมื่อประชาชนทั้งปวงเข้าถึงอาหารที่เพียงพอ ปลอดภัย และมีคุณค่าทางโภชนาการ ทั้งทางกายภาพ (สังคม) และทางเศรษฐกิจได้ทุกเมื่อ ซึ่งตอบสนองความจำเป็นและความพึงใจด้านอาหาร เพื่อชีวิตที่มีส่วนร่วมในการดำรงชีวิตได้อย่างจริงจังและมีสุขภาวะชีวิตที่ดี” (FAO, 1996; FAO, 2002)
5) รายงาน The State of Food Insecurity in the World 2001	“ความมั่นคงทางอาหารคือสถานการณ์ที่ปรากฏเมื่อประชาชนทั้งปวงเข้าถึงอาหารที่เพียงพอ ปลอดภัย และมีคุณค่าทางโภชนาการ ทั้งทางกายภาพ (สังคม) และทางเศรษฐกิจได้ทุกเมื่อ ซึ่งตอบสนองความจำเป็นและความพึงใจด้านอาหาร เพื่อชีวิตที่มีส่วนร่วมในการดำรงชีวิตได้อย่างจริงจังและมีสุขภาวะชีวิตที่ดี” (FAO, 2002)
6) บทนิยามเชิงปฏิบัติการ ภาควิชาว่าด้วยความมั่นคงด้านอาหาร และความไม่มั่นคงด้านอาหารขององค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ	1) “ความมั่นคงด้านอาหารปรากฏเมื่อประชาชนทั้งปวงเข้าถึงอาหารที่เพียงพอ ปลอดภัย และมีคุณค่าทางโภชนาการ ทั้งทางกายภาพ สังคม และทางเศรษฐกิจได้ทุกเมื่อ ซึ่งตอบสนองความจำเป็นและความพึงใจด้านอาหาร เพื่อชีวิตที่มีส่วนร่วมในการดำรงชีวิตได้อย่างจริงจังและมีสุขภาวะชีวิตที่ดี” 2) “ความไม่มั่นคงด้านอาหารปรากฏเมื่อประชาชนทั้งปวงไม่สามารถเข้าถึงอาหารทั้งทางกายภาพ สังคม และทางเศรษฐกิจดังที่นิยามข้างต้นอย่างเพียงพอ” (FAO, 2002)

เมื่อวิเคราะห์พัฒนาการบทนิยามความมั่นคงด้านอาหารจะเห็นการเน้นมิติอุปสงค์ ได้แก่ การบริโภค และประเด็นการเข้าถึงอาหารในกลุ่มประชากรเปราะบาง ซึ่งเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับแนวการศึกษาของ Sen (1981) อย่างไรก็ดี Sen ไม่ไข่มโนทัศน์เรื่องความมั่นคงด้านอาหาร ทว่ามุ่งเน้นสิทธิสถานะ (Entitlements) ของปัจเจกบุคคลและครัวเรือน ประเด็นสำคัญคือ ในเชิงรูปแบบทางการระดับมหภาค ประชาคมโลกยอมรับนิยามว่าด้วยความมั่นคงด้านอาหาร ซึ่งเป้าประสงค์มุ่งร่วมกันให้ความรับผิดชอบมีลักษณะกว้างยิ่งขึ้นกว่าบทนิยาม ณ การประชุมสุดยอดอาหารโลก พ.ศ. 2517 (1974 WFS) กระนั้นก็ดีการตอบสนองในทางปฏิบัติของประชาคมระหว่างประเทศคือการมุ่งเน้นวัตถุประสงค์ที่เจาะเฉพาะ มีลักษณะแคบลง และเรียบง่ายขึ้น เพื่อจัดระเบียบการปฏิบัติระดับสาธารณะ วัตถุประสงค์หลักพื้นฐานในวาทกรรมนโยบายการพัฒนาระหว่างประเทศคือการลดและขจัดความยากจนยิ่งขึ้น อาทิ การประชุมสุดยอดว่าด้วยอาหาร พ.ศ. 2539 (1996 WFS) กำหนดวัตถุประสงค์หลักของการปฏิบัติกรว่าด้วยความมั่นคงด้านอาหาร เพื่อลดจำนวนผู้หิวโหยหรือผู้ที่ได้รับ

สารอาหารต่ำกว่ามาตรฐานลงครึ่งหนึ่งภายในปี พ.ศ. 2558 (ค.ศ. 2015) ความมั่นคงด้านอาหารเป็นปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับปัจเจกบุคคล ภาวะโภชนาการของสมาชิกในครัวเรือนแต่ละคนเป็นจุดเน้นสูงสุด และมีความเสี่ยงที่ภาวะดังกล่าวจะไม่บรรลุผลหรือถูกบั่นทอน ความเสี่ยงนี้อธิบายความเปราะบางของปัจเจกบุคคลในบริบทนี้ โดยความเปราะบางอาจปรากฏทั้งแบบเรื้อรังและชั่วคราว ในขั้นต้นเป็นการนำเสนอองค์ประกอบกระบวนการทัศนความมั่นคงทางอาหารของ FAO ซึ่งเป็นการบ่งชี้ที่ได้รับการอ้างอิงแพร่หลายที่สุดคือ 1. การมีอาหารเพียงพอ (Food Availability) 2. การเข้าถึงอาหาร (Food Access) 3. การใช้ประโยชน์จากอาหาร (Utilization) และ 4. การมีเสถียรภาพด้านอาหาร (Stability)

อย่างไรก็ดี องค์ประกอบของกระบวนการทัศนของ FAO ในขั้นต้นมิได้พิจารณามิติอุปทานเท่าที่ควร และนำเสนอมิติด้านอุปสงค์เป็นหลัก โดยพิจารณาอุปสงค์ในเชิงปริมาณ (Patel, 2009) และได้พิจารณาองค์ประกอบต่อไปนี้เป็นความปลอดภัยอาหาร และโภชนาการอาหาร ดังนั้นจึงได้มีการพัฒนาต่อยอดเป็นกระบวนการทัศนความมั่นคงด้านอาหารของ FAO ฉบับขยาย ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบจำนวน 6 องค์ประกอบ ได้แก่องค์ประกอบจำนวน 4 องค์ประกอบแรก และองค์ประกอบเพิ่มเติมจำนวน 2 องค์ประกอบ ได้แก่ 5. ความปลอดภัยอาหาร (Food Safety) และ 6. โภชนาการอาหาร (Nutrition)

2. กระบวนการทัศนด้านความมั่นคงทางอาหาร GFSI

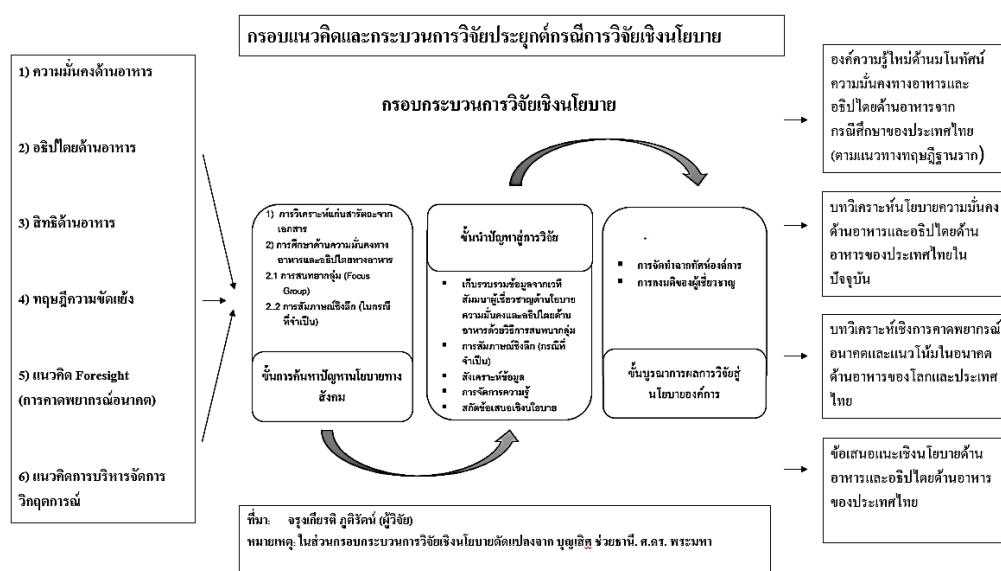
กระบวนการทัศนนี้มีการวัดดัชนีความมั่นคงด้านอาหารโลก (Global Food Security Index) ซึ่งวัดองค์ประกอบ 4 ด้าน คือ 1) ความสามารถในการซื้ออาหาร 2) ความสามารถในการซื้ออาหาร 3) คุณภาพและความปลอดภัย และ 4) ความยั่งยืนและการปรับตัว จุดสำคัญของกระบวนการทัศนคือ 1) มีการวัดข้อมูลในเชิงปริมาณเพื่อการเปรียบเทียบ มีการจัดเก็บข้อมูลในวงกว้างทั่วโลกแยกเป็นรายประเทศและรายภูมิภาค ตลอดจนมีการเก็บข้อมูลและประมวลผลเป็นรายปี ทำให้สามารถวิเคราะห์เปรียบเทียบ และวิเคราะห์พัฒนาการระดับโลก 4 มิติอย่างต่อเนื่อง 2) กระบวนการทัศนของ GFSI ซึ่งครอบคลุมมิติ 4 มิตินั้นเน้นองค์ประกอบ 3 ด้าน โดยเชื่อมโยงองค์ประกอบด้านอุปสงค์ต่ออาหารและผู้บริโภค องค์ประกอบด้านอุปทานอาหาร และองค์ประกอบบูรณาการด้านผลิตภัณฑ์อาหารและคุณภาพชีวิตของผู้บริโภค 3) กระบวนการทัศนของ GFSI ครอบคลุมมิติทับซ้อนกับองค์ประกอบกระบวนการทัศนของ FAO 4 ประการ เมื่อบูรณาการกระบวนการทัศนของ GFSI และกระบวนการทัศนของ FAO ฉบับขยายอาจพัฒนาต่อยอดเป็นกระบวนการทัศนความมั่นคงด้านอาหารเชิงบูรณาการ โดยองค์ประกอบส่วนเพิ่มคือมิติด้านอุปทาน คือองค์ประกอบด้านความยั่งยืนและการปรับตัวจากกระบวนการทัศนของ GFSI ทำให้ครอบคลุมมิติอุปสงค์ต่ออาหาร อุปทานอาหาร และองค์ประกอบด้านผลิตภัณฑ์อาหารและคุณภาพชีวิตของผู้บริโภค ทว่าในเชิงมิติทางสังคม กระบวนการทัศนความมั่นคงด้านอาหารเชิงบูรณาการยังพิจารณาด้านกายภาพเป็นหลัก จึงได้พัฒนาต่อยอดโดยบูรณาการแนวคิดสิทธิด้านอาหารและ

อธิปไตยด้านอาหาร สู่กระบวนการทัศน์ปฏิสัมพันธ์ระหว่างนโยบาย บทบาทการขับเคลื่อนของภาคประชาสังคม ความมั่นคงด้านอาหาร อธิปไตยด้านอาหาร และสิทธิอาหารเชิงบูรณาการ

กรอบแนวคิดการวิจัย

รูปแบบการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงนโยบาย โดยมีโลกทัศน์ปรัชญาเกี่ยวเนื่องกันระหว่างการถอดรื้อเพื่อสร้างและแนวคิดเชิงวิพากษ์ โดยใช้แนวทางการวิจัยแบบทฤษฎีฐานราก เจาะรายละเอียดหัวข้อเฉพาะจากการวิจัยเอกสารเชิงลึก บูรณาการกับการสนทนากลุ่มเฉพาะซึ่งประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิในด้านความมั่นคงทางอาหาร โดยใช้กรอบแนวคิดดังนี้

ที่มา: จรุงเกียรติ ภูติรัตน์ (ผู้วิจัย)
แผนภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยใช้วิธีการเชิงคุณภาพ โดยแบ่งออกเป็นกรวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงนโยบาย ซึ่งมีโลกทัศน์ปรัชญาเชื่อมโยงกันระหว่างการถอดรื้อเพื่อสร้างและแนวคิดเชิงวิพากษ์ โดยใช้แนวทางการวิจัยแบบทฤษฎีฐานราก รวมถึงการวิเคราะห์เอกสารเชิงลึกและการสนทนากลุ่มเฉพาะ

1. ผู้ให้ข้อมูลหลักกลุ่มตัวอย่างคือผู้ทรงคุณวุฒิจากภาคประชาสังคมและภาครัฐจำนวน 6 คน ซึ่งคัดเลือกโดยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง ประกอบด้วยนักวิชาการและผู้นำองค์กรที่มีบทบาทสำคัญในด้านความมั่นคงด้านอาหาร ดังนั้น นักทรงคุณวุฒิด้านเมล็ดพันธุ์ ผู้ทรงคุณวุฒิภาคประชาสังคมสาขา

ความมั่นคงด้านอาหาร นักวิจัยด้านวิศวกรรมศาสตร์และผู้บริหารการศึกษาระดับสูง นักวิชาการสาขาการพัฒนาสังคม อดีตผู้บริหารหน่วยงานด้านสิ่งแวดล้อม และผู้บริหารงานองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

2. เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วยคำถามในการสัมภาษณ์กลุ่ม ประชาธิปไตย และการสร้างฉลากทัศนคติ ซึ่งคำถามนั้นพัฒนาร่วมกันระหว่างผู้วิจัยและที่ปรึกษาในการวิจัยตามแนวทางคำถามในการวิจัย

3. การเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วยวิธีการวิจัยเอกสารเชิงนโยบายว่าด้วยความมั่นคงด้านอาหารของประเทศไทยและระหว่างประเทศ การสนทนากลุ่มเฉพาะจากภาคประชาสังคมและภาครัฐ การประชาพิจารณ์เพื่อรับทราบทัศนะและข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิและสาธารณชน

4. การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงคุณภาพดังนี้ การวิเคราะห์เนื้อหา โดยการวิเคราะห์เอกสารและบทถอดบันทึกการสนทนากลุ่มเฉพาะด้วยการสกัดสาระจากการสื่อความหมายของผู้ให้ข้อมูลทั้งที่แสดงออกมาโดยตรงและความหมายแฝง และการวิเคราะห์แก่นสารัตถะด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาเอกสารและบทถอดบันทึกการสัมภาษณ์ที่มีการแบ่งจำแนกเป็นรายหัวข้อ

ผู้วิจัยได้ตีความสร้างข้อสรุป บูรณาการการวิเคราะห์และการสังเคราะห์ประเด็นเพื่อที่จะสร้างฉลากทัศนคติ และเสนอแนะนโยบาย ตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูลด้านต่าง ๆ ด้วยหลักการตรวจสอบสามเส้า การวิจัยนี้มุ่งวิเคราะห์สถานการณ์ความมั่นคงด้านอาหาร การเคลื่อนไหวของภาคประชาสังคม และพัฒนาชุดข้อเสนอแนะเชิงนโยบายผ่านการสังเคราะห์ข้อมูลและการวิเคราะห์ที่หลากหลาย

ผลการวิจัย

1. จากการวิจัยเชิงเอกสาร พบว่านโยบายว่าด้วยความมั่นคงด้านอาหารของไทยประกอบด้วยนโยบายอย่างน้อยจำนวน 12 นโยบาย/แผน ซึ่งประกอบด้วย 1) แผนระดับที่ 1 จำนวน 1 ยุทธศาสตร์ 2) แผนระดับที่ 2 จำนวน 3 นโยบาย/แผน และ 3) แผนระดับที่ 3 จำนวน 8 แผน นโยบายของประเทศไทยจึงประสบปัญหาสำคัญหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือมีความซับซ้อน ขาดการบูรณาการ มีลักษณะกระเจา ประสบปัญหาทางงบประมาณจำกัด ขาดแคลนบุคลากร บุคลากรขาดความรู้ความสามารถที่จำเป็น จำนวนโครงการบางรายสาขามีน้อยจนไม่อาจแก้ปัญหาได้ องค์การที่เกี่ยวข้องขาดความชำนาญในการแก้ไขวิกฤติ ขาดการระบุประเด็นและหลักการสำคัญ อาทิ ปัญหาทรัพยากรน้ำ รวมทั้งขาดความมุ่งมั่นเชิงการเมืองเพื่อแก้ไขปัญหา โดยเฉพาะคือทรัพยากรที่ดิน

2. การวิจัยชี้ว่าภาคประชาสังคมมีบทบาทสำคัญเกี่ยวกับความมั่นคงด้านอาหาร โดยจำแนกสารัตถะได้ 15 ประเด็น ดังนี้ 1) พัฒนาการเกี่ยวกับองค์ความรู้ว่าด้วยการเกษตรผสมผสานและความมั่นคงด้านอาหารในประเทศไทย 2) ภูมิทัศน์เศรษฐกิจและการเกษตรระหว่างประเทศ 3) บทบาทของภาคประชาสังคมในการระบุดันต่อปัญหาเกษตรกรรม ระบบเกษตรกรรมแบบผสมผสานเป็นทางออกซึ่งเกษตรกรรมพัฒนาขึ้น มิใช่การเกษตรเชิงเดี่ยว หัวใจของระบบเกษตรกรรมได้แก่พันธุ์พืชและ

ความหลากหลายทางชีวภาพ 4) ประเด็นความมั่นคงด้านอาหารเกี่ยวเนื่องกับภาคประชาสังคม 5) ตัวอย่างความสำเร็จของภาคประชาสังคมได้แก่ พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช โดยเป็นผลจากการร่วมมือของภาคี 6) กรณีศึกษาบทบาทของภาคประชาสังคมในการดำเนินงานด้าน GMOs 7) ความมั่นคงด้านอาหารในภาวะวิกฤติ 8) ความสำคัญของระบบเครือข่ายภายในประเทศและระหว่างประเทศ 9) บทบาทของผู้บริโภคเกี่ยวกับความมั่นคงด้านอาหาร 10) ในเชิงสังคมวิทยา ประชากรในสังคมเมืองและคนรุ่นใหม่มีบทบาทสนับสนุนความมั่นคงด้านอาหาร โดยวิกฤตการณ์คือปัจจัยเร่ง 11) บทบาทผู้บริโภคในการเฝ้าระวังปัญหา 12) บทบาทของสื่อสังคม อาทิ เมื่อสื่อสร้างให้สาธารณชนเข้าใจเรื่อง CPTPP รัฐบาลจึงตัดสินใจถอนวาระ 13) การปรับเปลี่ยนทัศนคติสู่การทำงานร่วมกันและปรับเปลี่ยนมาอยู่ฝ่ายเดียวกันทำให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างทำงานร่วมกัน 14) ประเด็นอันตรายจากการทำงานด้านความมั่นคงด้านอาหารต้องอาศัยจิตใจที่เข้มแข็ง และการทำงานร่วมกับผู้เกี่ยวข้องจำนวนมาก 15) การตีความผลงานมิใช่การกำหนดเป้าหมายในลักษณะดอกผล ทว่าคือการตระหนักว่าองค์กรดำเนินการสิ่งใด การเห็นความเปลี่ยนแปลง การเติบโตขององค์กร และบุคคล ตลอดจนการที่สังคมตระหนักรู้และตื่นตัว

3. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ได้แก่ฉลากทัศนว่าด้วยความมั่นคงด้านอาหารจำนวน 4 ฉลากทัศน ดังนี้ **ฉลากทัศนที่ 1** รัฐบาลพัฒนานโยบายที่ครอบคลุมและดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพในขณะที่ภาคประชาสังคมพัฒนาแนวทางส่งเสริมความมั่นคงด้านอาหารและรับมือวิกฤติการณ์อย่างมีประสิทธิภาพ **ฉลากทัศนที่ 2** รัฐบาลพัฒนานโยบายที่ครอบคลุมและดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ ในขณะที่ภาคประชาสังคมไม่มีการพัฒนาแนวทางส่งเสริมความมั่นคงและรับมือวิกฤติการณ์ **ฉลากทัศนที่ 3** นโยบายพัฒนาไม่ครอบคลุมและการดำเนินการไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ ในขณะที่ภาคประชาสังคมได้พัฒนาแนวทางส่งเสริมความมั่นคงและรับมือวิกฤติการณ์อย่างมีประสิทธิภาพ และ**ฉลากทัศนที่ 4** นโยบายพัฒนาไม่ครอบคลุมและการดำเนินการไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ ในขณะที่ภาคประชาสังคมไม่ได้พัฒนาแนวทางส่งเสริมความมั่นคงและรับมือวิกฤติการณ์อย่างมีประสิทธิภาพ

อภิปรายผล

1. นโยบายว่าด้วยความมั่นคงด้านอาหารของไทยประกอบด้วยนโยบายอย่างน้อยจำนวน 12 นโยบาย/แผน ในเชิงโครงสร้างและสารัตถะจึงมีความซับซ้อนสูง มีลักษณะกระจาย และประสบปัญหาการประสานงานและการบูรณาการ โดยประเด็นความสำคัญของนโยบาย องค์กร และโครงสร้างส่วนบนต่อผลการพัฒนาทั้งเชิงบวกและเชิงลบ สอดคล้องกับการวิจัยของเกรียงศักดิ์ แสงจันทร์ (2563) ที่พบว่า ในด้านผลสัมฤทธิ์ของการนำนโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้สู่การปฏิบัตินั้น ในระดับผลกระทบด้านสังคมได้สร้างการเปลี่ยนแปลงสู่การฟื้นฟูสังคมพหุวัฒนธรรมในพื้นที่ ในด้านเศรษฐกิจ ได้สร้างการเปลี่ยนแปลงในมิติการพัฒนาอาชีพ การค้าขาย และการลงทุนใน

พื้นที่ ด้านการบริหารจัดการ ได้พัฒนาระบบกลไกการบริหารจัดการเพื่อบูรณาการการทำงานของภาครัฐในการปฏิบัติงานระดับพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ทุกระดับ ทั้งมิติการพัฒนาและมิติความมั่นคง รวมถึงขยายผลการมีส่วนร่วมด้านการเมืองของทุกภาคส่วน และส่งผลกระทบจากฝ่ายการเมือง อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลบ่อยครั้ง การกำหนดนโยบายจึงได้รับผลกระทบในเชิงลบไปด้วย

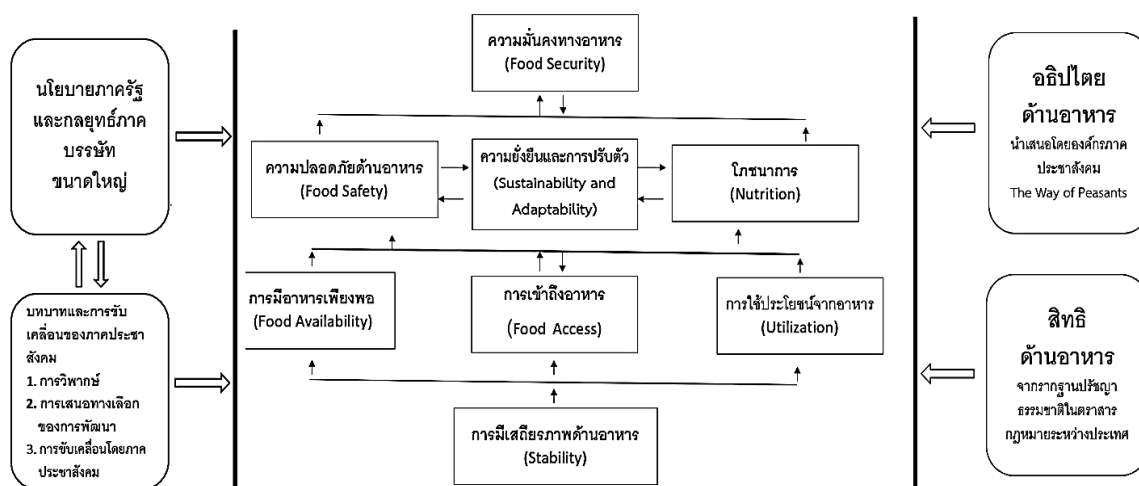
2. การวิจัยชี้ว่าภาคประชาสังคมมีบทบาทสำคัญยิ่งในการดำเนินงานด้านนี้ โดยจำแนกสารัตถะได้ 15 ประเด็น อาทิ ความสำคัญระบบเครือข่ายภายในประเทศและระหว่างประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับผลวิจัยของ Lindgren & Lang (2022) ที่วิเคราะห์รัฐบัญญัติความมั่นคงด้านอาหารแห่งชาติของอินเดีย ค.ศ. 2013 (NFSA) และพบว่า ร่างฉบับแรกคลุมความถึงสิทธิสถานะจำนวนมากสำหรับกลุ่มเปราะบางในเมือง ส่วนหนึ่งเนื่องจากบทบาทของภาคประชาสังคม ต่อมาเกิดการตัดสิทธิกลุ่มเปราะบางลงตามหลักเหตุผลนิยมด้านเศรษฐกิจ การศึกษาค้นคว้านี้สื่อถึงการขาดความร่วมมือภายในภาครัฐในกระบวนการกำหนดนโยบาย โดยมีแรงกดดันอย่างต่อเนื่องจากเหตุผลทางเศรษฐกิจจะย่นสั้น ซึ่งลดทอนเป้าหมายนโยบายในการลดความหิวโหย รวมทั้งสอดคล้องกับการที่ Martinez-Torres and Rosset (2010) นำเสนอว่า การรณรงค์ประเด็นอธิปไตยด้านอาหารขององค์กร La ViaCampesina ส่งผลดีต่อการผลิตของเกษตรกรรายย่อยและความมั่นคงด้านอาหาร ในขณะที่การวิจัยของพระมหาบุญเลิศ ช่วยธานี และคณะ (2566) ซึ่งวิจัยห้วงข้อรูปแบบการเพิ่มศักยภาพในการทำเกษตรตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผ่านการออกแบบกระบวนการโดยไม่ต้องพึ่งพิงการทำเกษตรรูปแบบเดิมและมีการจัดการพื้นที่ของเกษตรกรชาวไร่อ้อยและไร่มันสำปะหลัง อำเภอนิคมพัฒนา จังหวัดเพชรบุรี พบว่าเกษตรกรมีความรู้และเข้าใจหลักเศรษฐกิจพอเพียง และสร้างความมั่นคงด้านอาหารสู่การเปลี่ยนแปลงเพื่อพึ่งตนเอง อาทิ การใช้พื้นที่ว่างบริเวณบ้าน ไร่อ้อย และไร่มันสำปะหลังสร้างความมั่นคงด้านอาหารและทดลองปลูกผัก จนสามารถลดรายจ่ายในการประกอบอาหาร และจำหน่ายผลิตผลเพื่อเพิ่มรายได้เกษตรกรแกนนำจึงมีอาหารปลอดภัยบริโภค ใช้ประโยชน์จากพื้นที่ว่างเพิ่มรายได้ และสร้างความสุขในชุมชน โดยแบ่งปันอาหารปลอดภัยเพื่อส่งต่อสุขภาพที่ดี

3. ผลการวิจัยครั้งนี้มีการพัฒนาฉากทัศน์เกี่ยวกับนโยบายและบทบาทของภาคประชาสังคมเป็นครั้งแรกในวงวิชาการ ทัศนะของผู้ร่วมสนทนากลุ่มบ่งว่ามีโอกาสที่จะเกิดเหตุการณ์ในฉากทัศน์ที่ 3 มากที่สุด โดยเหตุการณ์จะไม่มีลักษณะแบบเด็ดขาด ทว่าจะเกี่ยวพันทั้งฉากทัศน์ ขึ้นอยู่กับบริบทของประเด็นหนึ่ง ๆ อนึ่ง เหตุการณ์ในฉากทัศน์ที่ 4 จะปรับเปลี่ยนเป็นฉากทัศน์ที่ 3 เมื่อภาคประชาสังคมและประชาชนพัฒนาแนวทางส่งเสริมความมั่นคงและรับมือวิกฤติการณ์ด้านความมั่นคงอย่างมีประสิทธิภาพ มิติความหลากหลายและไม่แน่นอนนี้สอดคล้องกับการวิจัยของ Van Dijk et al. (2020) ที่พบว่า การประเมินการรับประกันความมั่นคงทางอาหารระดับโลกมีความซับซ้อนและความไม่แน่นอนในระดับสูง จากปัจจัยขับเคลื่อนของสถานการณ์ระดับโลกใหม่ 4 สถานการณ์

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

1. องค์ความรู้แบบองค์รวมและสารัตถะนโยบายว่าด้วยความมั่นคงด้านอาหารของประเทศไทย ซึ่งซับซ้อน และกระจาย เนื่องจากประกอบด้วยนโยบายอย่างน้อยจำนวน 12 นโยบาย/แผน
2. องค์ความรู้ว่าด้วยบทบาทของประชาสังคมในด้านนี้จำแนกได้ 15 ประเด็น เช่น มิติสังคม วิทยาและความมั่นคงด้านอาหาร บทบาทของสื่อสังคม อาทิ ในกรณี CPTPP จนทำให้รัฐบาลถอยร่นตลอดจนบทบาทหลักในทางปฏิบัติ 3 ประการ ได้แก่ การวิพากษ์ การนำเสนอแนวทางการพัฒนาแบบทางเลือก และการร่วมปฏิบัติแก้ปัญหา
3. ตัวแบบความมั่นคงด้านอาหารเชิงบูรณาการ ซึ่งครอบคลุมมิติความมั่นคงด้านอาหาร อธิปไตยด้านอาหาร ปรัชญาสิทธิด้านอาหารทฤษฎีเพื่อแก้ปัญหาด้านอาหาร ภูมิทัศน์ระหว่างประเทศ นโยบายว่าด้วยความมั่นคงด้านอาหาร และบทบาทภาคประชาสังคม ดังนี้

แผนภาพที่ 2 แสดงกระบวนการทัศน์ปฏิสัมพันธ์ระหว่างนโยบาย บทบาทการขับเคลื่อนของภาคประชาสังคม ความมั่นคงด้านอาหาร อธิปไตยด้านอาหาร และสิทธิอาหารเชิงบูรณาการ

4. ฉากทัศน์ว่าด้วยความมั่นคงด้านอาหารซึ่งพัฒนาขึ้นมาจำนวน 4 ฉากทัศน์เพื่อเป็นแนวทางในการพิจารณานโยบายภาครัฐและบทบาทของภาคประชาสังคม

สรุป

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการโดยใช้ระเบียบวิธีเชิงคุณภาพแบบการวิจัยเชิงนโยบาย ครอบคลุมการวิจัยเอกสาร การสนทนากลุ่มเฉพาะ และการสร้างฉากทัศน์อนาคต โดยการตรวจสอบสามเสา ผลการวิจัยมีดังนี้ 1) ในระดับโลกมีพัฒนาการด้านแนวคิดความมั่นคงด้านอาหาร อธิปไตยด้านอาหาร สิทธิด้านอาหาร กรอบเศรษฐกิจระหว่างประเทศ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและความหลากหลายทางชีวภาพ 2) นโยบายความมั่นคงด้านอาหารของประเทศได้รับอิทธิพลจากพัฒนาการระดับโลก 3) นโยบายความมั่นคงด้านอาหารของไทยเกี่ยวข้องกับนโยบายและแผนอย่างน้อย 12 นโยบาย/แผน จึงซับซ้อนและประสบปัญหาหลายมิติ 4) ภาคประชาสังคมแสดงบทบาทด้านความมั่นคงทางอาหาร 3 รูปแบบดังนี้ การวิพากษ์ การเสนอทางเลือกการพัฒนา และการขับเคลื่อนการพัฒนา และ 5) ผู้วิจัยเสนอฉากทัศน์ว่าด้วยความมั่นคงด้านอาหาร 4 ฉากทัศน์ โดยฉากทัศน์ที่ 3 มีความเป็นไปได้มากที่สุด ทั้งนี้ผู้วิจัยเสนอแนวทางปรับปรุงนโยบายและประสิทธิภาพการดำเนินการของภาคประชาสังคม องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยคือ 1. องค์ความรู้แบบองค์รวมและสารัตถะนโยบายว่าด้วยความมั่นคงทางอาหาร 2. องค์ความรู้ว่าด้วยบทบาทภาคประชาสังคม 15 ประเด็น และบทบาทหลักในทางปฏิบัติ 3 ประการ 3. ตัวแบบความมั่นคงด้านอาหารเชิงบูรณาการ 4. มีฉากทัศน์ว่าด้วยความมั่นคงด้านอาหารจำนวน 4 ฉากทัศน์เพื่อเป็นแนวทางพิจารณานโยบายและบทบาทภาคประชาสังคม

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า นโยบายความมั่นคงด้านอาหารของประเทศไทยประสบปัญหาที่สำคัญ 13 ประการ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ โดยเลือกดำเนินการในประเด็นที่สำคัญเป็นพิเศษ 5 ประเด็น ดังนี้

1) จัดตั้งองค์กรกลางโดยตรงเพื่อควบคุม ติดตาม และกำหนดให้นโยบาย แผน และโครงการว่าด้วยความมั่นคงด้านอาหารให้ประสบผลสำเร็จแท้จริง เพื่อลดปัญหาการบูรณาการระหว่างหน่วยงานจำนวนมากทั้งระดับส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น

2) จัดสรรงบประมาณให้สอดคล้องกับสำคัญของประเด็น โดยเสริมด้วยสารสนเทศและวิสัยทัศน์ ตลอดจนปรับปรุงสารสนเทศงบประมาณ พัฒนาความรู้ของนักการเมืองด้านงบประมาณ และคัดสรรโครงการที่ส่งผลเชื่อมโยง โดยระบุสาขาและโครงการที่เสริมประสิทธิภาพ ผลลัพธ์ และผลกระทบเพื่อรับมือประเด็นความไม่สอดคล้องระหว่างงบประมาณและความจำเป็นในการแก้ปัญหา

3) ระบุประเด็นสำคัญและจัดทำนโยบายที่ตรงจุด พร้อมจัดสรรแนวทางการดำเนินนโยบายให้เกิดผล ด้วยการสนับสนุนจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อเรียนรู้ประเด็นและเกิดภาคีเครือข่าย เพื่อรับมือการละลายประเด็นสำคัญ อาทิ ประเด็นเมล็ดพันธุ์และพันธุ์พืช และความหลากหลายทางชีวภาพ

4) จัดสร้างโครงสร้างและองค์ความรู้เพื่อป้องกัน บรรเทา และเยียวยา โดยเฉพาะคือบริหารระบบชลประทานเครือข่ายเพื่อลดปัญหาอุทกภัยและภัยแล้ง พัฒนาสายพันธุ์ จัดสร้างคลังอาหาร และระบบการกระจายอาหารทางเลือก พัฒนาแผน จัดเตรียมกำลังคน และทรัพยากรในรูปแบบเครือข่าย ซึ่งช่วยลดภาระงบประมาณ เพื่อรับมือประเด็นการความพร้อมรับมือวิกฤติการณ์ภูมิอากาศและภัยพิบัติ

5) ดำเนินการนโยบายการคลัง นโยบายการเงิน และนโยบายรายสาขา โดยจัดสรรงบประมาณเพื่อลดต้นทุนการผลิต และส่งเสริมผลิตภาพ อาทิ การพัฒนาปศุสัตว์ และเครื่องจักรการเกษตร และจัดหาเงินกู้อัตราดอกเบี้ยต่ำ พร้อมส่งเสริมช่องทางสร้างรายได้ อาทิ การท่องเที่ยวเชิงการเกษตร เพื่อรับมือประเด็นเกษตรกรขาดแคลนเงินทุนในการดำเนินด้านเศรษฐกิจ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ภาคประชาสังคมสามารถขับเคลื่อนความมั่นคงด้านอาหารได้ด้วยการวิพากษ์ การเสนอแนวทางการพัฒนาแบบแนวทางเลือก และการร่วมมือปฏิบัติเพื่อขับเคลื่อน แนวทางดำเนินการที่เหมาะสมของภาคประชาสังคมคือการปฏิบัติงานด้วยระบบเครือข่ายภาคี ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้ 1) พัฒนาระบบเครือข่ายการปฏิบัติงานให้แกร่ง โดยขยายวงภาคี และทำงานคู่ขนานกับแนวคิดการบริการสาธารณะแนวใหม่ 2) สร้างเสริมประสิทธิภาพการวางแผนมาตรการ ตลอดจนศึกษาและสร้างองค์ความรู้ซึ่งสามารถใช้แลกเปลี่ยนเชิงวิชาการและเป็นต้นทุนความคิดเชิงนโยบายสังคมเพื่อถ่ายทอดประสบการณ์แก่ภาคส่วนต่าง ๆ และนานาชาติ และใช้วางแผนฉากทัศน์เพื่อรับมือปัญหา และ 3) เกษตรในฐานะผู้ผลิตควรมุ่งสร้างเจตทัศน์คติที่เน้นการพึ่งพาตนเอง ตลอดจนพัฒนาศักยภาพทั้งด้านการผลิต วิทยาการ และการเป็นผู้ประกอบการ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า มีฉากทัศน์ว่าด้วยความมั่นคงด้านอาหารจำนวน 4 ฉากทัศน์ ซึ่งสามารถใช้เป็นแนวทางในการดำเนินนโยบายความมั่นคงด้านอาหารได้ โดยฉากทัศน์ที่ 3 มีความเป็นไปได้มากที่สุด และฉากทัศน์ที่ 1 เป็นฉากทัศน์ที่ดีที่สุด ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้ ควรพัฒนาศักยภาพภาคประชาสังคมเพื่อให้ฉากทัศน์ที่ 4 พัฒนาเป็นฉากทัศน์ที่ 3 ซึ่งในฉากทัศน์ที่ 3 ภาคประชาสังคมพัฒนาแนวทางส่งเสริมความมั่นคงด้านอาหารและรับมือวิกฤติการณ์อย่างมีประสิทธิภาพ และในกรณีที่เป็นไปได้ควรพัฒนาฉากทัศน์ที่ 3 ขึ้นเป็นฉากทัศน์ที่ 1 ต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยนี้ได้ข้อค้นพบ (องค์ความรู้) ที่สำคัญ คือ 1. องค์ความรู้แบบองค์รวมและสารัตถะนโยบายว่าด้วยความมั่นคงด้านอาหารของประเทศไทยซึ่งประกอบด้วยนโยบายอย่างน้อยจำนวน 12

นโยบาย/แผน 2. องค์ความรู้ว่าด้วยบทบาทของประชาสังคมจำแนกได้ 15 ประเด็น เช่น มิติสังคมวิทยา และความมั่นคงด้านอาหาร บทบาทของสื่อสังคม รวมทั้งบทบาทหลักของประชาสังคมในทางปฏิบัติ 3 ประการ และ 3. ตัวแบบความมั่นคงด้านอาหารเชิงบูรณาการ ซึ่งครอบคลุมมิติความมั่นคงด้านอาหาร อธิปไตยด้านอาหาร ปรัชญาสิทธิด้านอาหารทฤษฎีเพื่อแก้ปัญหาด้านอาหาร ภูมิทัศน์ระหว่างประเทศ นโยบายว่าด้วยความมั่นคงด้านอาหาร และบทบาทภาคประชาสังคม ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการดำเนินนโยบายความมั่นคงด้านอาหาร โดยควรให้ความสำคัญกับการบูรณาการบทบาทของภาครัฐ ภาคประชาสังคม ภาคเอกชน และการประยุกต์ใช้ฉันทศน์ในการวางแผนและดำเนินนโยบาย ความมั่นคงด้านอาหาร สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับประเด็นต่อไปนี้

2.1 นโยบายความมั่นคงด้านอาหารเปรียบเทียบระดับนานาชาติ เพื่อศึกษากระบวนการ บทเรียน ความสำเร็จ ความล้มเหลว และแนวทางสร้างความยั่งยืนด้านความมั่นคงทางอาหาร

2.2 การวิจัยต่อยอดการนำฉันทศน์ไปสู่การปฏิบัติในพื้นที่ตัวอย่างหรือโครงการนำร่องและการติดตามประเมินผลที่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อปรับปรุงและพัฒนา ใช้ประโยชน์ให้เหมาะสมตามบริบทของสังคมไทย

2.3 การวิจัยฉันทศน์อนาคตในด้านการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างสังคมเชิงพื้นที่ซึ่งส่งผลกระทบต่อประชาชน อามี นโยบายที่ดินที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เพื่อเตรียมโครงสร้างขั้นพื้นฐานในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นต่อยอดในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

เกรียงศักดิ์ แสงจันทร์. (2563). ผลสัมฤทธิ์ของการนำนโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2555-2557 ไปสู่การปฏิบัติ. *วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย*, 12(3), 195-223.

พระมหาบุญเลิศ ช่วยธานี, พระมหาประกาศิต ฐิตีปสิทธิกร, พระปลัดประพจน์ อยู่สำราญ และ อาภากร ปัญโญ. (2566). รูปแบบการเพิ่มศักยภาพในการทำการเกษตรตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงผ่านการออกแบบกระบวนการที่ไม่ต้องทิ้งการทำการเกษตรแบบเดิมและมีการจัดการพื้นที่ของเกษตรกรชาวไร่อ้อยและไร่มันสำปะหลังอำเภอบึงสามพัน จังหวัดเพชรบูรณ์. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 6(3), 1-13.

FAO. (1983). *World Food Security: A Reappraisal of the Concepts and Approaches*. Director General's Report. Rome: FAO.

FAO. (1984). *Agriculture Series: Food and Agriculture Organization of the United Nations*. Rome: FAO.

- FAO. (1996, November 3). *World Food Summit: Rome Declaration on World Food Security and World Food Summit Plan of Action*. <https://www.fao.org/4/w3613e/w3613e00.htm>
- FAO. (2002). *Chapter 2 Food Security: Concepts and Measurement*. In Trade and Food Security: Conceptualizing the Linkages Expert Consultation. Rome: FAO.
- FAO, IFAD, UNICEF, WFP & WHO. (2022). *The State of Food Security and Nutrition in the World 2022. Repurposing Food and Agricultural Policies to Make Healthy Diets More Affordable*. Rome: FAO.
- Lindgren, K. A., & Lang, T. (2022). Understanding the Policy Discourse within the Formulation of the 2013 Indian National Food Security Act. *Food Security*, 14(5), 1159-1173.
- Martínez-Torres, M. E., & Rosset, P. M. (2010). La Via Campesina: the Birth and Evolution of a Transnational Social Movement, *Journal of Peasant Studies*, 37(1):149-175. DOI:10.1080/03066150903498804.
- Patel, R. (2009). Food Sovereignty. *Journal of Peasant Studies*, 36(3), 663-706. <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/03066150903143079>
- Sen, A. (1981). *Poverty and Famines*. Oxford: Clarendon Press.
- United Nations. (1975). *Report of the World Food Conference*. Rome 5-16 November 1974. New York: United Nations.
- Van Dijk, M., Gramberger, M., Laborde, D., Mandryk, M., Lindsay, S., Stehfest, E., Valin, H., & Faradsch, K. (2020). Stakeholder-Designed Scenarios for Global Food Security Assessments. *Global Food Security*, 24(1), 100352. <https://doi.org/10.1016/j.gfs.2020.100352>
- ViaCampesina. (1996, November 11-17). *The Right to Produce and Access to Land*. <https://viacampesina.org/en/wp-content/uploads/sites/2/2021/11/1996-Rome-en.pdf>
- World Bank. (1986). *Poverty and Hunger: Issues and Options for Food Security in Developing Countries*. Washington DC.: World Bank.